

4513(4УКР)
В-228

Dr. Shirobena

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

На правах рукопису

ВАЦЕБА Оксана Михайлівна

СПОРТИВНО-ГІМНАСТИЧНИЙ РУХ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ
/кінець ХІХ ст. - кінець 30-х років ХХ ст./

3.00.04 - Теорія та методика фізичного виховання,
спортивного тренування та оздоровчої
фізичної культури

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 1994

го руху в Західній Україні з кінця XIX ст. до кінця 30-х років XX ст.

Мета роботи полягає у виявленні генези, особливостей і тенденцій розвитку та функціонування спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні з кінця XIX ст. до кінця 30-х років XX ст. в контексті діяльності українських спортивно-гімнастичних товариств.

Завдання дослідження:

- визначити місце та роль спортивно-гімнастичного руху в національно-культурному розвитку Західної України на початку XX ст.;
- виявити та проаналізувати організаційні структури, що сформувалися в українському спортивно-гімнастичному русі наприкінці XIX століття й до кінця 30-х років XX століття;
- вивчити характерні особливості українського севільського, січового, пластового рухів;
- прослідкувати розвиток спорту в цілому як соціально-педагогічного явища, а також розвиток окремих видів спорту;
- висвітлити розвиток науково-методичної думки в галузі фізичного виховання та спорту в Західній Україні в першій половині XX ст.;
- узагальнити набутий досвід і традиції спортивно-гімнастичного руху в Галичині з метою його використання в сучасних умовах розвитку національної системи фізичної культури та спорту.

Методи дослідження: вивчення й узагальнення літературних джерел та джерелознавчий аналіз; системно-структурний аналіз інформації; метод історичних аналогій та екстраполяції наукових розбірок на сучасну ситуацію; опитування та елементи контент-аналізу.

Організація дослідження. Пошук і вивчення джерельної бази проводилися в період з жовтня 1990 року по березень 1993 року. В цей час став можливим доступ до багатьох архівних матеріалів, численних засекречених і недоступних науковим. Основні аналітичні дослід-

дження проводились на базі Центрального державного історичного архіву України в м. Львові. Було опрацьовано також фонди Івано-Франківського та Тернопільського державних обласних архівів, Коломийського районного архіву, збірки колишніх спеціалістів наукових бібліотек ім. В. Стефаника АН України та Львівського державного університету ім. І. Франка, канадської бібліотеки ім. І. Гоберського при осередку української освіти і культури /м. Торонто/. Додатково проводилось знайомство зі збірками Івано-Франківського обласного краєзнавчого та Львівського державного історичного музеїв, а також із приватними колекціями окремих осіб. Вдалося зібрати усі свідчення та письмові спогади очевидців та учасників спортивно-гімнастичних товариств Галичини 30-х років.

Наукова новизна. У працях М. Гунчука /1950/, А. Долмарова /1958/, В. Прядченка /1972/, М. Гошка /1976/, М. Гончі /1976/, В. Трофим'яка /1987/ та інших авторів, котрі у своїх наукових дослідженнях торкалися проблем історії фізичної культури та спорту в Західній Україні, недостатньо висвітлено багатогранну й складну проблему, пов'язану із розвитком спортивно-гімнастичного руху на західноукраїнських землях в першій третині ХХ століття - найменш дослідженого періоду історії.

У роботі зроблено спробу з позицій нових історичних підходів, базуючись на раніше недоступних матеріалах, проаналізувати закономірності, тенденції та особливості діяльності спортивно-гімнастичних товариств Західної України в період з кінця ХІХ ст. до кінця 30-х років ХХ ст. В сучасній науково-інформаційній обіг вводяться нові літературні джерела, маловідомі або замовчувані в Україні, в яких міститься інформація щодо різних аспектів спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні в зазначений період.

Практичне значення. На підставі матеріалів дисертаційного

дослідження підготовлено окремі розробки лекцій з предметів "Історія фізичної культури і спорту", "Вступ у спеціальність", "Методика фізичного виховання" для студентів Львівського державного інституту фізичної культури, Львівського училища фізичної культури, а також для слухачів Львівського науково-методичного інституту освіти.

Розроблено пропозиції щодо змісту та структури національних культурно-спортивних свят в Галичині.

Актуалізовано і введено в обіг спадщину західно-української спортивної термінологіки та спортивної атрибутики.

Положення, що виносяться на захист:

1. Спортивно-гімнастичний рух Західної України в досліджуваний період мав складну організаційну структуру, яка формувалася на громадських засадах і включала наступні підрозділи: сокольські, січові, пластові, дугові товариства, спортивні та туристичні клуби. Український спортивно-гімнастичний рух був елементом національного, політичного і культурного розвитку народу в першій половині ХХ століття на західно-українських землях.

2. Визначальною особливістю спортивно-гімнастичного руху був його розвиток за національною ознакою та розповсюдження його серед різних соціально-демографічних верств населення Галичини.

3. Розвиток спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні сприяв зародженню та становленню науково-методичних основ національної системи фізичного виховання, формуванню її ідеологічних засад, початковому становленню системи підготовки спортивних кадрів, формуванню організаційних структур спорту.

Апобація роботи. Результати дослідження було представлено на міжнародній науковій конференції "Нація і спорт", присвяченій 80-річчю СТ "Україна" /Львів, 21 червня 1991 р./, міжнародній

культурологічній конференції "Місце фізичного виховання і спорту в культурі України" /Київ, 25-26 грудня 1992 р./, Всеукраїнській науковій конференції з нагоди 120-річчя від дня народження І.Боберського "Спорт і національне відродження" /Львів, 14-15 жовтня 1993 р./ та ряду інших. Матеріали дослідження було обговорено на підсумкових наукових конференціях викладачів ЛДІФК /1991, 1992, 1993 рр./ і представлено в 12 публікаціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, шести розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Роботу викладено на 367 сторінках друкованого тексту, ілюстровано 4 таблицями та 9 рисунками. В дисертаційній роботі використано 300 джерел, серед яких 14 літературних джерел іноземною мовою.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сокильський дух – основа спортивно-гімнастичного духу в Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

Від часу створення у Львові в 1894 році першого українського сокильського товариства і до початку II світової війни, сокильський дух в Галичині був серцевиною усього українського спортивно-гімнастичного духу Західної України. Нодуч з товариствами "Січ", "Пласт", "Луг", цілим рядом спортивних товариств, український "Сокил", заснований на кращих ідеях чеського сокильства, був однією з найавторитетніших і наймасовіших організацій галицького краю. Найвищих кількісних показників українське сокильство досягло напередодні I світової війни. Так, на початку 1914 р у близько 1 000 сокильських осередках об'єднувалося понад 33 000 галичан /на рис.1 представлено динаміку створення сокильських

лицькі села та містечка були найбільш етнічно однорідними /переважну більшість складали українці/, то сокілство набуло там значного поширення, що також визначає одну із характерних особливостей українського сокілського руху в Галичині.

Певний вплив галицьке сокілство мало на сокілський рух в Наддніпрянській Україні, на активізацію національно-культурних процесів на Буковині та Закарпатті. В дисертаційній роботі проаналізовано також взаємозв'язки львівського "Сокола-Гатька" з Чеським Сокілським Союзом, з іншими спортивно-гімнастичними організаціями, з українськими еміграційними сокілськими товариствами. В 20-30-х роках ХХ ст. "Сокіл-Гатько" став координаційним центром усього українського сокілського руху не тільки на територіях Західної України, але й поза межами українських земель.

Активний розвиток сокілських товариств у Галичині сприяв утворенню цілої мережі інших спортивно-гімнастичних організацій. Подібно до сокілських товариств організовувалась робота "Січей", "Лугів", спортивних і туристичних клубів.

Усі ці тіловиховні установи взяли на себе відповідальність за виховання фізично міцної, духовно здорової, національно свідомої молоді, відповідальність за виховання майбутніх борців за українську державність. Українському сокілству в цьому належала основна роль. Турботою про виховання дітей та молоді були позначені практично усі конкретні справи "Сокола-Гатька". Варто згадати акцію по викупу земельної ділянки для побудови у Львові спортивного стадіону, відкриття "учительського гуртка" для підготовки серед учнів гімназії інструкторів гімнастики, проведення масових сокілських свят тощо. Одним із ініціаторів цих масштабних заходів був проф. Іван Боборський - унікальна постать в історії українського сокілства.

З діяльністю українського "Сокола" пов'язано також зародження і становлення на західно-українських землях спортивної періодики та розвиток науково-методичної думки в галузі фізичної культури. Сокольська організація була єдиною українською спортивно-гімнастичною установою, котра налагодила систематичний випуск методичної літератури з різних питань сокольської гімнастики, фізичного виховання та спорту. За майже півстоліття видавничої діяльності заходами "Сокола-Батька" було підготовлено й випущено в обіг понад 130 найменувань різноманітних брошур і книжок.

В цілому українське сокольство Західної України в першій третині ХХ століття посідало вагоме місце в процесах національно-культурного розвитку регіону, було активним чинником духовного і фізичного виховання молоді.

Особливості розвитку спортивного руху в Західній Україні

Поширення та активний розвиток багатьох видів спорту на західно-українських землях припадає на початок ХХ ст. На зацікавлення спортом як соціальним явищем вплинули загальні тенденції розвитку європейського та світового спорту та діяльність сокольських товариств краю. Однак у Західній Україні розвиток спорту мав певні особливості.

Однією з таких особливостей було те, що західно-український спортивний рух з моменту його зародження і, практично, до кінця 30-х років розвивався на національній основі. В силу історичних умов по усьому краю існували польські, українські, єврейські, угорські та інші спортивні клуби. Серед найпопулярніших, наприклад, у Львові були: польські клуби "Чарні", "Погонь", українські "Україна", "Горун", "Триzub", єврейські "Бюда", "Гасмонія", німе-

цький клуб "Віс" та ін. Зазначимо, що подібна картина спостерігалась і в інших містах Західної України.

Як нам вдалося встановити, саме ця особливість надавала діяльності спортивних клубів акцентів політичних та ідеологічних. Змагання подекуди набирали не суто спортивного суперництва, а національного. В цьому контексті зауважимо, що національний критерій розвитку спортивних клубів мав свої як негативні, так і позитивні моменти. Національна замкнутість, обмеженість у широким контактах стримувала, до певної міри, ріст спортивних досягнень. Проте саме ця "обмеженість" спонукала лідерів українських спортивних товариств до значної активізації діяльності, до орієнтації на масовість, до пошуку нових форм, методів, організації спортивних змагань. В дисертації чимало уваги приділено аналізу таких масових фізкультурних свят українських спортивних товариств Західної України як День українського спортсмена, Запорізькі Ігрища, узагальнений досвід проведення яких може бути корисним при вирішенні сучасних проблем масового спорту в Україні. З іншого боку, частина українських спортивних клубів входила до державних спортивних структур, насамперед польських, що викликало неоднозначні оцінки. Але саме такий підхід дозволяв підтримувати суто спортивний рівень діяльності українських клубів.

У період до I світової війни розвиток українських спортивних товариств був незначний. Одними з перших було організовано спортивні клуби в Тернополі - "Полілля" /1909 р./, Перемишлі - "Сянова Чайка" /1909 р./, Львові - "Україна" /1911 р./. При цьому прихильникам спорту треба було подолати упереджене ставлення, нерозуміння широким загалом значення спорту як нового соціального явища.

Стале зростання кількості спортивних товариств, розширення їх географії спостерігається з середини 20-х років XIX ст. Характерною особливістю цього часу є пошук організаційних та управлінських структур українського спорту. Для вирішення проблем координації діяльності чисельних українських клубів, у 1924-1925 роках, у рамках "Сокола-Гатька" створюється Український Спортовий Союз /УСС/, який згодом перебирає на себе всі функції керівництва українським спортивним рухом. Однак діяльність УСС слід розглядати не стільки як органу управління спортом, скільки ідеологічного центру українського спорту. Саме цей мотив був одним з неформальних причин політики утисків польською державною адміністрацією Галичини українських спортивних товариств, які підпорядковувались УСС, та справжньою підставою ліквідації УСС в 1935 році. Проте за короткий період діяльності Український Спортовий Союз зумів закласти міцний фундамент ідеології українського спортивного руху, який живив український спорт і в подальші роки, а згодом і в еміграційних умовах.

Силами УСС було налагоджено видавничу діяльність. Починаючи від 1925 року виходить друком періодичні видання УСС: журнал "Спорт" /1925-1926 рр./, тижневик "Спортові Вісти" /1931, 1933 рр./, часописи "Готові" /1934-1935 рр./ та "Спорт" /1936-1937 рр./

Діяльність УСС сприяла становленню нормативної основи українського фізичного виховання в Західній Україні. В середині 30-х років було розроблено й опубліковано на сторінках спортивної преси вимоги "Відзнаки фізичної справності" - першої, на нашу думку, спроби розробки системи вимог і нормативів українського фізичного виховання.

Однією з особливостей спортивного руху Західної України був своєрідний характер розвитку українського спорту в Буковині і

Закарпатті. Так само як у Галичині, спорт у цих регіонах розвивався на національній основі, а спортивні осередки ставали неабияким чинником національного життя. Але внаслідок румунських та угорських утисків спортивний рух не набув там широкого розмаху. Для Буковини і Закарпаття характерним було існування поодиноких сильних українських спортивних товариств, таких як "Довбуш" в Чернівцях та "Гусь" в Ужгороді, довкола яких і будувалася вся спортивна робота. Підкреслимо той факт, що саме вихованець чернівецького "Довбуша" Роман Турдуванко став одним із перших представників українських ремель, який брав участь у зимових Олімпійських Іграх ще в 1936 році.

Цікавою й розмаїтою є історія розвитку окремих видів спорту в українських спортивних товариствах Західної України. В роботі чимало уваги приділено становленню та розвитку футболу, зимових видів спорту, боксу, шахів, велосипедного спорту та ін.

Розвиток науково-методичної думки в галузі фізичного
виховання та спорту в Галичині в першій
третині ХХ ст.

Процес зародження, становлення та розвитку спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні потребував, з одного боку, забезпечення відповідною методичною літературою, а з іншого, формування спеціального організаційного підґрунтя, без якого неможливим був би той сплеск активності в діяльності спортивно-гімнастичних товариств, який ми спостерігали на початку ХХ століття.

В одному із розділів дисертації подано характеристику української науково-методичної літератури з питань тіловиховання та спорту, надрукованої в Західній Україні в зазначений період.

Першу українську книгу на тему спорту було надруковано в 1894 році у Львові. З того часу й до 1939 року, за нашими даними, було випущено в Західній Україні понад 160 найменувань різноманітних книг, брошур та інших видань з питань фізичної культури загальним тиражем близько ста тисяч примірників.

Започаткував видання такої літератури Володимир Лаврівський - один з ініціаторів створення у Львові першого українського секільського товариства.

Неабияку роль у розвитку науково-методичної думки в галузі фізичного виховання відіграв проф. І. Боберський та його учні. В дисертації вперше зібрано бібліографію друкованих праць Івана Боберського, Петра й Тараса Франків, Степана Гайдучка, Едварда Жарського.

Помітною подією в спортивно-гімнастичному русі на західно-українських землях було видання перших пластових і дугових підручників та посібників з окремих видів спорту українською мовою. Серед найпопулярніших з них відзначимо книги Олександра Тисовського "Пласт" /1913 р./ та "Життя в пласті" /1921 р./, Романа Даникевича "Підручник для руханково-пожежних товариств Січей та Лугів" /1926 р./, Тараса Франка "Історія й теорія руханки" /1923 р./, Михайла Пристава "Наука гри в шахи" /1926 р./, Степана Гайдучка "Відбиванка" /1930 р./, Едварда Жарського "Легкоатлетика" /1935 р./, Андрія Февинського "Плавання" /1939 р./ та інші.

В цілому аналіз науково-методичної літератури з проблем фізичного виховання, надрукованої в Західній Україні до 1939 року, засвідчує її прогресивний характер та орієнтацію на передовий європейський досвід. Окрім того, поява перших українських посібників з теорії та методики національного тіловиховання сприяла становленню національної спортивної термінології, впливала на

зростання популярності спорту та відкрила в спортивній науці книгу імен авторів із Західної України.

Спортивно-гімнастичні аспекти в діяльності "Пласту",
"Січей", "Лугів" та інших товариств

Важливою складовою частиною західно-українського спортивно-гімнастичного руху була діяльність ряду товариств, які широко використовували засоби фізичного виховання для справи формування національної самосвідомості. Найпомітнішу роль у цих процесах відіграли такі організації як "Пласт" /організація скаутського типу/, "Січі", "Луги", "Камовлярі".

Перше товариство "Січ" було офіційно зареєстровано в 1900 році в селі Завалля на Снятинщині. Ідея заснування ріданково-пожежних товариств "Січ" належала Кирилові Тимльовському, який у подальшому був лідером усього січового руху. Основними районами поширення "Січей" стає Поділля і Подкарпаття. Популярність січових товариств на окраїнах Галичини була виразним свідченням того, що рухом січового руху були справді народні прагнення, не принесені ззовні, а народжені з глибин української культури. Січові товариства швидко знаходили підтримку в сільській місцевості, зокрема на Буковині. Найвищих кількісних показників січовий рух досяг напередодні I світової війни, порівнюючи, практично, за розмахом українському соціалізму /див. рис. 2/.

Після I світової війни розвиток січового руху був утруднений. На початку 1923 року польська адміністрація заборонила діяльність "Січей". У цих умовах керівники січових товариств подали на затвердження влади проекти нових статутів під трьома різними назвами: "Січ", "Луги", "Братство". 25 березня

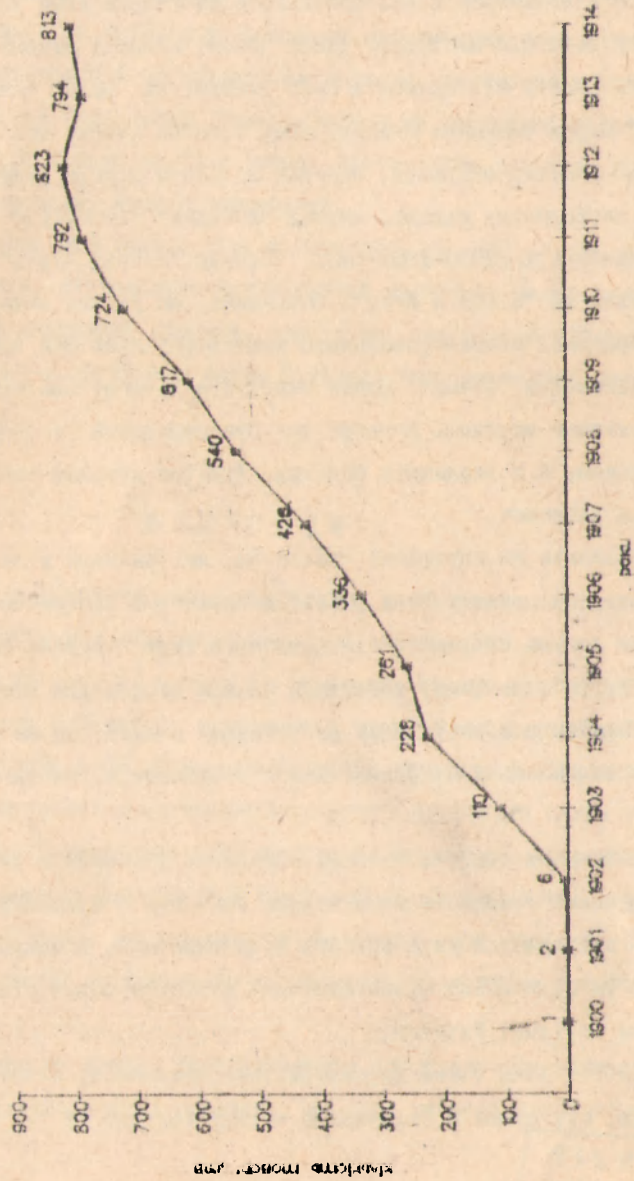

Рис. 2. Динаміка створення Січових товариств у Галичині в 1900-1914 роках

1925 року в селі Підберізіях на Львівщині було утворено перше товариство з назвою "Луг". Протягом року в селах Галичини таких товариств з'являється понад двохсот, а на кінець 1926 року їх кількість досягла шестисот. Таким чином, колишні січові структури мали нагоду відновлювати свою діяльність. Керівні товариствами "Луг" окрім планання спорту, ігор і забав стояли також широкі культурно-освітні завдання. Починає виходити друком цілий ряд лугових періодичних видань: журнал "Луговик" /1927-1928 рр./, лугові календарі /1930-1939 рр./. Часопис "Січові Вісти" перейменовується на "Вісти з Лугу". Зазначимо, що лугові товариства були позбавлені аполітичного характеру, який був притаманний передвоєнним "Січам". Однак географія лугових осередків не була достатньо широкою. Луговий рух був поширений, в основному, в Львівському й довколишніх повітах. Лідером лугових товариств був Роман Даникевич.

Незважаючи на внутрішні суперечки, які виникли в луговій організації на початку 30-х років, луговий рух поступово став впливовою ланкою спортивно-гіннастичного руху Західної України. Лідери "Лугів", зокрема, поклали чимало зусиль для представництва України в міжнародному робітничому спорті, що ще й досі залишається малодослідженою сторінкою вітчизняного спорту.

В цілому діяльність лугових товариств і особливо їх попередників січових товариств мала велике значення в процесах національного відродження українського села Галичини, Буковини й Закарпаття та підвищення рівня фізичної культури серед сільського населення Західної України.

У роботі дано також характеристику діяльності шкільних осередків, які діяли в Галичині в першій третині ХХ ст. Завва-

жимо, що зародження перших українських скаутських організацій відбувалось у Львові. Восени 1911 року організуються перші пластові гуртки при Академічній гімназії, її філії та учительській семінарії, а також при дуканково-спортивному товаристві "Сокол". Ініціатором й організатором першого пластового гуртка був д-р Олександр Тисовський. Чималу роботу по поширенню пласту проводили Петро Франко та Іван Чмола. Підтримував розвиток пласту в краю Митрополит Андрій Шептицький.

Розвиток пластового руху в Галичині, на нашу думку, носив воєнізований, національно-патріотичний характер. Через систему пластового виховання пройшли, практично, всі лідери військового чи військово-політичного життя Західної України першої половини XX століття.

В И С Н О В К И

1. Процес зародження, становлення та розвитку західно-українського спортивно-гімнастичного руху з кінця XIX ст. до кінця 30-х років XX ст., як однієї із складових частин фізичної культури і спорту в Україні, недостатньо висвітлений в радянській та сучасній українській науково-методичній літературі. До останнього часу діяльність спортивно-гімнастичних товариств цього регіону України, що знаходилися під владою різних держав, замовчувалася або подавалася односторонньо й тенденційно. Окремі праці, виконані в 60-70-і роки, не розкривають по темі в силу наукової тогочасної ідеології та обмежених можливостей доступу до спеціальних матеріалів.

Вивчення та аналіз функціонування спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні свідчить, що його початок припадає на

БІБЛІОТЕКА
Львівського державного
інституту фізкультури

кінці XIX - поч. XX століть і його характерною особливістю було те, що розвиток спортивно-гімнастичних товариств відбувався на національній основі. В ряді існував цілий ряд польських, українських, угорських, румунських, єврейських, німецьких товариств спортивного профілю.

2. Перші українські спортивно-гімнастичні товариства виникли наприкінці 20-х років XIX століття й були невід'ємною, органічною складовою частиною національно-культурного пробудження українського народу, що відбувалося на західно-українських землях наприкінці XIX - початку XX століть. Спортивно-гімнастичні товариства виступали однією з визначальних ланок цього процесу. Особливого значення українські гімнастичні й спортивні організації набули в патріотично-військовому вихованні молоді. Основу українських військових формувань, національно-визвольних змагань першої половини XX століття складали саме члени та провідники спортивно-гімнастичних товариств.

3. Український спортивно-гімнастичний рух Західної України в момент зародження перших товариств /1894 рік/ й до моменту припинення їх діяльності /1939 рік/ структурно включав соціально-січові /північно-дугові/, пластові організації та спортивні товариства. Розвиваючись самостійно, але об'єднуючись довкола української державницької ідеї, ці товариства склали, з одного боку, потужний спортивно-гімнастичний рух, а з іншого - були етикетом національно-виховного процесу.

4. Провідною ланкою українського спортивно-гімнастичного руху було українське соціалство - носій ідей всебічного фізичного й духовного виховання молоді. Расалами діяльності українських соціалських товариств була велика ідея часького руху "Соціал". Особливого піднесення соціалський рух набув часе владеті і світо-

вої війни, коли на початку 1914 року в Галичині існувало понад 500 сокильських товариств, в яких об'єднувалось близько 33 000 членів. Серед піонерів сокильського руху на західно-українських землях були організатори першого українського товариства "Сокиля" у Львові Василь Пагірний та Володимир Лаврівський. Іскравою постаттю сокильського руху в Галичині був професор Академічної гімназії у Львові Іван Екберський. Ставши лідером сокильської організації, він очолив увесь український спортивно-гімнастичний рух, став ідеологом та організатором національної системи фізичного виховання.

5. Для українського спортивно-гімнастичного руху Західної України визначальною була підтримка в сільській місцевості. Значною популярністю користувався на селі січовий та лутовий рух. Практично у кожному галицькому селі, яке було національно одноріднішим ніж місто, а також на білешій території Буковини, існували осередки "Січі", "Сокода" чи "Луту", які ставали центрами фізичного виховання, військової підготовки, просвітництва, громадської роботи тощо.

6. Розвиткові західно-українського спортивного руху були притаманні певні особливості. Перші українські спортивні товариства виникають в Галичині на початку XX століття. Характерною ознакою розвитку українських спортивних товариств було те, що більша частина з них функціонувала, як правило, в рамках суто національних структур. Інші спортивні клуби включалися в офіційні державні структури польського спорту. Така діяльність давала можливість українському спорту урізноманітнювати форми і методи розвивати масовість, а також домагатися належного рівня спортивних результатів у різних видах спорту. Своєрідність відзначався спортивно-фізичний рух у Буковині. Тут, в силу певних

політичних обставин, не було широких можливостей для кількісного зростання українських спортивних товариств. Однак, український спортивний рух був більш цілісним й сконцентрованим. Зокрема, успіхами відзначалися спортивні товариства "Довбуш" - Чернівці та "Русь" - Ужгород.

Серед найпоширеніших видів спорту в Західній Україні у першій третині ХХ століття були футбол, легка атлетика, гімнастика, лижний спорт, бокс, спортивні ігри /волейбол, теніс, хокей, шахи/.

7. Певну роль у спортивно-гімнастичному русі Західної України відігравали пластові осередки скаутського типу. Осередки українського пласту були важливим чинником національного виховання молоді засобами фізичної культури та спорту, маючи, однак, переважно воєнізований характер.

8. Центром розвитку фізичної культури та спорту в Західній Україні була Галичина й, зокрема, такі міста як Львів, Станіславів, Перемишль, Тернопіль, Коломия. В цих містах, насамперед у Львові, були сконцентровані сили відомих діячів культури, освіти, в тому числі й спортивного руху. Галичина стала центром різноманітних спортивних зв'язків між відповідними організаціями інших регіонів України /Буковина, Закарпаття, Наддніпрянщини/, а також зі спортивними організаціями Чехії, Хорватії, Болгарії, Аргентини, Бразилії, США.

9. Характерною й цікавою особливістю спортивно-гімнастичного руху Західної України було те, що на початку ХХ століття в Галичині, вперше в Україні, з'являється українська спортивна періодика. В перші десятиліття ХХ століття починає виходити орган українського севільства - часопис "Вісти з Запорозжя", в 20-30-і роки набувають поширення такі періодичні видання як "Севільські

Вісти", "Спорт", "Спортові Вісти", "Готові", "Змаг", "Січові Вісти", "Пластові Вісти", "Луговик", "Вісти з Лугу та ін.

Напрацьований власний досвід та орієнтація на кращі європейські досягнення в галузі теорії й методики фізичного виховання висуває Львів як центр видавництва української фахової літератури з питань спорту й фізичної культури - посібників, збірників вправ, правил змагань. У 20-30-х роках у Західній Україні складається своєрідна система української спортивної термінологіки.

ІО. В цілому, аналізуючи процес становлення, характер та напрямки спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні в першій третині ХХ ст., слід зазначити, що в суспільному житті в розумінні феномену спорту фізична культура як явище складала цінність у більшій мірі як чинник національної культури. Формування розуміння ролі спорту як цінності, спрямованої на конкретну людину, як загальнолюдської цінності ще не відбулося. Проте, на нашу думку, саме ця тенденція повинна бути пріоритетною у визначенні місця й ролі спорту для сучасності.

ІІ. Вивчення, осмислення й аналіз спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні дає можливість для розумного використання історичного досвіду на сучасному етапі розбудови державності України, дає можливість використовувати цей досвід при формуванні моделі фізкультурно-спортивного руху в умовах становлення демократичного суспільства, підійти до вирішення проблем розвитку культури взагалі. Це передусім стосується проблем відновлення традицій спортивно-гімнастичного руху, входження спортивних структур у систему організації та функціонування суспільно-політичного життя в Україні.

РОБОТИ, ОПУБЛІКОВАНІ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Вацеба О.М. Сокілський дух в Галичині наприкінці ХІХ - початку ХХ ст. /Ідейні та організаційні аспекти/ //Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції "Нація і спорт", присвяченої 80-річчю СТ "Україна" /Ред. кол. Є.Простопа та ін. - Львів, 1991. - С.25-29.
2. Мазола Р., Вацеба О. Діяльність Степана Гайдучка як приклад прагнення до єдності фізичного і духовного виховання молоді в Галичині //Тези доповідей III-ї Регіональної науково-практичної конференції "Роль фізичної культури в здоровому способі життя". - Львів, 1992. - С.123-125.
3. Вацеба О., Мазур Л. Галицькі традиції тіловиховання у контексті сучасного українського відродження //Тези доповідей людиназнавчих філософських читавь "Гуманізм. Людина. Культура". - Дрогобич, 1992. - С.123-124.
4. Вацеба О. Олімпійські ігри та українці //Україна. - 1992. - Ч.17. - С.4-5.
5. Сучик О.Б., Вацеба О.М. Іван Боберський про цуханку і спорт як засіб зміцнення здоров'я та виховання молоді //Тези доповідей I-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції "Роль фізичної культури в здоровому способі життя". - Львів, 1993. - С.192-196.
6. Вацеба О.М. "Соколи" та "Січі" - провідники національної Армії //Військо України. - 1993. - Ч.2-3. - С.90-94.
7. Вацеба О., Родан С. Продовження спортивних традицій Галичини в умовах української діаспори //Матеріали I-ї Міжнародної конференції "Фізична культура і здоровий спосіб життя". - Вінниця, 1993. - С.144.

- 23 -
8. Вацеба О. Особливості розвитку спорту в Закарпатті //Матеріали I-ї Міжнародної конференції "Фізична культура і здоровий спосіб життя". - Вінниця, 1993. - С.145.
  9. Суржик О.Р., Вацеба О.М. Українсько-польські стосунки в спортивно-гімнастичному русі як об'єкт наукових досліджень /на прикладі Галичини з кінця XIX ст. до 1939 року/ //Тези звіту науково-практичної конференції викладачів ЛДІФК за 1992 рік "Фізична культура та спорт - важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення" /За ред. В.М.Чернова. - Львів, 1993. - С.9-10.
  10. Вацеба О.М. Місце та значення секільства Галичини у спортивно-гімнастичному та культурно-просвітницькому русі //Тези звіту науково-практичної конференції викладачів ЛДІФК за 1992 рік "Фізична культура та спорт - важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення" /За ред. В.М.Чернова. - Львів, 1993. - С.10-12.
  11. Вацеба О.М. Перші українські спортові часописи Галичини і становлення національної спортивно-термінології //Старт. - 1993. - № 7-8, липень-серпень. - С.14-15.
  12. Вацеба О., Мазола Р. Сівач зерна добре на рідній ниві //Нові дні /Канада, Торонто/. - 1994. - січень. - С.16-17.
- Вацеба*